

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)
КИЇВСЬКЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ВІДДІЛЕННЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ
(КИЇВСЬКА МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК)

відділення: іноземна філологія
та зарубіжна література
секція: зарубіжна література
базова дисципліна: зарубіжна література

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДТЕКСТ РОМАНУ Р.Д. БРЕДБЕРІ «451 ГРАДУС
ЗА ФАРЕНГЕЙТОМ»

РОБОТУ ВИКОНАЛА:
кандидат у дійсні члени МАН
Вестель Анастасія Юріївна
хх. хх. хххх р. н.
учениця 10-А класу
гімназії 172 «Нивки»
Шевченківського району
вул. Аааааааааа, хх, кв. хх
ххх-ххх-хх-хх
хххххх.ххх@gmail.com
НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:
Пахарева Тетяна Анатоліївна
доктор філологічних наук
професор кафедри російської
і зарубіжної літератури
НПУ ім. М.П. Драгоманова
ххх-ххх-хх-хх

ФІЛОСОФСЬКИЙ ПІДТЕКСТ РОМАНУ Р.Д. БРЕДБЕРІ «451 ГРАДУС
ЗА ФАРЕНГЕЙТОМ»

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ I. Гуманізм як культура індивідуальної відповідальності в системі європейських цінностей	6
Розділ II. Проблема втрати індивідуальності під тиском масової свідомості в епоху постмодернізму	10
Розділ III. Зіткнення гуманістичної індивідуалістської та масової постмодерністської парадигм у романі «451 градус за Фаренгейтом»	14
Висновки	27
Список використаної літератури	29

ВСТУП

«451 градус за Фаренгейтом» – роман-антиутопія американського письменника Рея Бредбері в жанрі наукової фантастики.

У романі зображено нове, майбутнє споживацьке суспільство (антиінтелектуальна Америка), де панує тоталітаризм і майже повний контроль над суспільством. Керівництво держави намагається підпорядкувати собі навіть думки людей: книги заборонено, незаконним вважають читання і переховування будь-якої літератури, за дотриманням порядку мають слідкувати пожежники. Саме вони тепер спляють книжки.

Протягом розвитку всіх подій герої часто розмірковують, а автор говорить їхніми устами. Проте не лише слова, а й події роману мають важливе значення. «451 градус за Фаренгейтом» – не тільки приклад антиутопії; це також скарбниця думок та ідей. У центрі уваги автора настільки важливі етичні проблеми, що герої, розмірковуючи, повинні прийняти рішення, які змінять їхні життя назавжди. Філософський підтекст роману не дозволяє вважати «451 градус за Фаренгейтом» лише науковою фантастикою. Саме тому мене й зацікавила ця тема.

До творчості Рея Бредбері зверталися переважно англomовні дослідники. Так три ґрунтовні дослідження належать співзасновнику фонду Р. Бредбері, почесному професору англійської мови Інституту американської думки (Університет штату Індіана, Індіанаполіс) W. Touronсе. R. Eller у співавторстві з W. Touronсе написали книгу «Рей Бредбері: Життя як Фантастика». В ній представлені текстуальні, бібліографічні, культурологічні дослідження 60-річної історії фантастики Р. Бредбері. Життєпис письменника належить Сему Уеллеру («Життя Рея Бредбері»). Окремі аспекти творчості автора досліджені Т. Денисовою, І. Шльонською, Ю. Ханютіним, А. Щербітко.

Спираючись на ці наукові роботи, я зможу провести власне дослідження і спробувати довести, що цей твір є, насамперед, філософським романом.

Отже, *об'єктом дослідження* є роман Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Предмет дослідження – філософський підтекст роману, глибокі морально-етичні, соціально-культурні проблеми, що постають перед людством та їх відображення в творі, думки самого автора.

Актуальність роботи полягає в тому, що досліджувані думки та проблеми, представлені в романі, тісно пов'язані із сучасним життям людства. Їхнє осмислення допомагає людині усвідомити деякі моральні цінності, яких вона має дотримуватися протягом свого життя. Наприклад, уже сьогодні багато людей відмовляються від читання книжок, вважаючи їх непотрібними або нецікавими, віддаючи перевагу телебаченню, радіо, Інтернету та іншим розвагам. Проте в романі особливо підкреслюється та пояснюється цінність книжок і шкідливий вплив засобів масової інформації на людську свідомість. У своїй роботі я намагатимусь довести це на конкретних прикладах.

Метою дослідження є осмислення ціннісного простору роману та виявлення актуальних ціннісних орієнтирів.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні *завдання*:

1. Показати гуманізм як культуру індивідуальної відповідальності в системі європейських цінностей.
2. Показати проблему втрати індивідуальності під тиском масової свідомості в епоху постмодернізму.
3. Дослідити та показати зіткнення гуманістичної індивідуалістської та масової постмодерністської парадигм у романі «451 градус за Фаренгейтом».

Серед *методів дослідження* можна назвати різні види аналізу тексту. Застосовані елементи проблемно-тематичного, пообразного, філологічного, стильового шляхів тощо.

Отже, я маю намір написати змістовну роботу за романом Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом» із виявленням та дослідженням його філософського підтексту.

РОЗДІЛ 1

ГУМАНІЗМ ЯК КУЛЬТУРА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

Гуманізм — це система ідей і поглядів на людину як на найбільшу соціальну цінність, створення умов для її повноцінного життя і фізичного та духовного розвитку.

Гуманізм у загальному розумінні означає прагнення до людяності, до створення гідних людини умов життя. Саме цей термін був запроваджений італійськими гуманістами, які, в свою чергу, запозичили його у римського мислителя I ст. Ціцерона, і означає буквально «людяність» (лат. — *humanitas*). Проте гуманізм є цілком конкретне історичне явище, що виникає саме в епоху Ренесансу. У такому більш вузькому значенні воно виступає як поширення певного кола гуманітарних знань: граматики, риторики, поезії, історії, моральної філософії, основою яких виступала класична греко-латинська освіченість. У прямому та «вузькому» значенні цього слова гуманізм якраз і означає світську науку та освіченість на протипагу вченому богослов'ю.

Гуманістичний рух виникає в XIV ст. і набуває значного поширення у XV ст. Поступово в різних містах Італії – у Флоренції, Мілані, Римі, Неаполі, Венеції, – формуються гуманістичні центри, які чинять значний вплив на всі сторони їх культурного життя. Гуманістичний рух проникає в університети, де поруч із традиційними дисциплінами починають викладати риторику, поезику, історію та інші гуманітарні предмети. Багато гуманістів, завдячуючи їхній всебічній освіченості, набувають значної ваги в суспільстві, обіймають поважні державні посади. Поступово гуманістичний рух проникає в усі сфери діяльності: політику, мистецтво, музику, філософію. Відбувається, так би мовити, їх «гуманізація». Навіть церква не залишається осторонь цього процесу — багато церковних діячів потрапили під вплив гуманістів.

Гуманізм не просто висунув людину головним предметом і метою науки. Ним було вироблене принципово нове розуміння людини. На відміну від традиційного

приниження людини гуманісти розглядають її як найвищу цінність. Людина постає над усіма живими створіннями. Вона — найбільш прекрасна, шляхетна, наймудріша і найсильніша істота. Сенс її буття у пізнанні й творчій діяльності. Головним досягненням гуманістичної культури Ренесансу було відкриття проблеми людської особистості, вироблення принципово нових уявлень про людину, її гідність та благородство. На відміну від античності та середньовіччя, для яких людина завжди перебувала в залежності від Бога, долі, або фатуму, Відродження розглядає людину як творця своєї власної долі, як господаря свого особистого життя. Відродженню притаманне відчуття суверенності й окремішності кожної людської особи. Усі досягнення Ренесансної культури є наочним свідченням того, на що здатна людська особистість, вивільнена з пут духовної або соціальної залежності. Уся культура Ренесансу є породженням колосальної енергії, що виникає внаслідок диференціації первісних форм колективного життя, відокремлення від них людської особи. Ствердження людської особистості, її антологічне і морально-етичне обґрунтування стало однією з головних задач філософії цього періоду.

Оскільки, за уявленням гуманістів, людина являє собою найвищу цінність, а отже й наймудрішу істоту, то вона повинна бути не лише освіченою, а й культурною. Особлива увага надається книзі. Книга розкриває високе призначення людини, найвищий духовний прояв її природи, а саме – здатність до творчості. У своєму романі «451 градус за Фаренгейтом» Рей Бредбері висловлює важливу думку: за кожною книжкою стоїть людина. У книжній культурі проявляється не лише минуле, а й величність людства: людина, яка творить, робить те, що є привілеєм самого Бога.

Книги дають нам знання, і саме тому людина, читаючи їх, повинна користуватися наданим їй розумом: розуміти їх суть та думки автора, аби це допомогло їй у подальшому житті. Книга розкриває людині не лише світ, але й допомагає в самопізнанні. Отже, людина, як найвища істота (за уявленням гуманістів), має розуміти велику цінність книжок і, читаючи, бути культурно освіченою.

Проте формування особистості ренесансного типу не можна розглядати як цілковито позитивне явище, воно породжувало і негативні моменти. Прагнення до самоствердження власної індивідуальності оберталось на індивідуалізм, а спроби піднести людину до рівня Бога, нічим не обмежений активізм вільної від зовнішньої регламентації особи породжували таке явище, як титанізм, зворотний бік якого ґрунтовно показав О. Ф. Лосєв.

Однак представники раннього гуманізму були ще далекі від протиставлення особистих інтересів суспільним. Вони прагнули до гармонійної єдності людини зі світом, вболівали за долю своєї батьківщини, мріяли про справедливий устрій суспільного життя — у цьому простежується суспільно-політична, громадянська лінія в гуманізмі.

Видатними філософами-гуманістами Епохи Відродження були: Данте Аліґ'єрі, Франческо Петрарка, Колюччо Салютаті, Лоренцо Валла, Нікколо Макіавеллі, Еразм Роттердамський, Томас Мор, Мітель Монтень та ін. Багато з них спиралися на християнство, адже гуманістичні ідеї співзвучні з християнськими цінностями. Багато тез, які відстоює гуманізм, втілювались в релігійних вченнях різних народів світу. Про це, наприклад, свідчать славнозвісні заповіді Біблії (не вбий, не вкради і т.д.). Найпершим його носієм в ті часи був Франческо Петрарка.

Християнський гуманізм є одним із напрямів гуманізму епохи Відродження. В його основі містяться згадані дві заповіді любові: «Люби Господа Бога всім серцем твоїм, усією душею твоєю, всією силою твоєю і всіма помислами твоїми» та «Люби ближнього твого, як себе самого». На перший погляд, ідея безкорисливої любові до ближнього начебто не має прямого зв'язку з першою заповіддю. Але насправді це її опора і фундамент. Бо якщо Бог є втіленням ідеалів добра, то саме відданість їм, любов до них, готовність жити згідно з цими ідеалами є передумовою любові до ближнього. У цьому сенсі правомірним буде стверджувати, що чим людина ближча до Бога, тим вона ближча до людей, які її оточують.

Чи не найважчим для засвоєння компонентом душі є любов до ближнього. Християнин розв'язує це питання на основі віри: любов, чесність, доброта,

справедливість тощо є тими ідеалами, які він все життя намагається утверджувати в собі та в навколишньому світі. Він любить усіх. Людині з матеріалістичним мисленням важко змусити себе полюбити вбивцю, злодія, дармоїда. Однак тут не йдеться про тотальну любов. По-перше, почуття любові взагалі не може бути зреалізованим до кінця. По-друге, не можна ні любити, ні навіть терпіти зло. Воно передбачає осуд, і це — вимога моралі. По-третє, в найгіршій людині є зло і якісь зерна добра. А це означає, що нам може не вистачити сил полюбити бандита чи дармоїда, але добра душа, засуджуючи зло, знайде в ньому і щось добре. І це добре намагатиметься побачити в кожній людині й саме за це полюбити її.

Людина — завжди таємниця, і до неї треба ставитися дуже обережно. Це намагання побачити добро в кожній людині є основою любові до всіх. Вважають, що наша душа вимірюється саме тим, наскільки вона навіть в найгіршій людині вміє відшукати елемент добра і за це полюбити її. Таким чином, простежуємо тут певну роздвоєність предмета і почуття щодо нього — ненавидіти в людині зло і любити добро. Задля тієї краплі добра, котру помічаємо, мусимо допомогти людині переборювати в собі зло, мусимо її розуміти і справедливо, милосердно, шануючи її гідність, ставитися до неї. Активна позиція щодо зла полягає саме в цьому.

Таке намагання є тяжкою працею для душі, і через це так нелегко змусити себе любити людей. Усі ми християни, але бути християнином зовсім не те саме, що бути добрим самарянином. У цьому сум'ятті ми часто сприймаємо світ і людей лише в одному кольорі — чорному або білому. Християнська філософія, однак, бачить усе в розвитку — від чорного до білого. Любити людей — означає допомагати їм долати цей шлях.

Отже, можна зробити висновок, що філософським підґрунтям усієї культури Європи є гуманізм.

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМА ВТРАТИ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ПІД ТИСКОМ МАСОВОЇ СВІДОМОСТІ В ЕПОХУ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Канадський філософ, філолог, літературний критик М. Маклюен назвав епоху гуманізму «галактикою Гуттенберга», тим самим визначивши її книжково-індивідуалістичний зміст. Але цей етап він називає таким, що вже закінчився, адже людська цивілізація вступила в період засобів масової комунікації (ЗМК).

Феномени маси і масової культури вперше були досягнені в роботах, соціально-психологічних дослідженнях наприкінці ХІХ ст. Одним із перших поставив питання про існування нового типу культури представник німецької філософської школи Й. Гердер. Він розділяв «культуру вчених» і «культуру народу».

Чітко обґрунтували поняття «масової» та «елітарної» культури А. Шопенгауер та Ф. Ніцше. А. Шопенгауер розглядав людство як «людей корисних» та «людей генія». На думках Ф. Ніцше необхідно зупинитися детальніше, оскільки саме з ім'ям цього філософа пов'язують початок процесу дегуманізації.

Наприкінці ХІХ століття впливовий німецький мислитель, філософ, психолог і класичний філолог Фрідріх Ніцше спростовує гуманізм. Одним з найбільш яскравих символів, зображених і розглянутих філософією Ніцше, стала так звана «смерть Бога». Вона знаменує втрату довіри до надчуттєвих підстав ціннісних орієнтирів, тобто нігілізм, що проявився в західноєвропейській філософії та культурі. Процес цей, на думку Ніцше, виходить з самого духу християнського вчення, що віддає перевагу потойбічного світу, тому і є нездоровим.

На перший погляд Ніцше виглядає духовним аристократом, який ненавидів натовп, радикальним індивідуалістом, який протиставляв свободу соціальним нормам, літературним романтиком, який тяжів до стародавніх трагедій і темних сторін людського буття. Він також противник буржуазної моралі й соціології, предметом якої стала «остання людина», яка дотримувалася егалітарних нівельованих цінностей. Формулу «сєнс життя» Ніцше модифікував як питання: що є цінного в житті, чим воно взагалі цінне? Він вважав, що відповіді на це

питання потрібно не умоглядно, а життєво, тобто не теорією, а екзистенцією. Тому слід звернути увагу не тільки на те, як люди теоретизують або моралізують, а й на те, як живуть. Звідси випливає вимога «переоцінки всіх цінностей».

Поняття цінності замикається на людині, але своєю підставою має не її задоволення, благополуччя, щастя, але, насамперед, такі абсолютні ідеали, що не здійснюються в умовах земного існування, й тому ціннісно орієнтована людина постійно незадоволена собою. Цінність – це не те, що можна мати як «добро» в сенсі матеріально цінних предметів. Цінність як значимість вказує на відсутність чогось; вона пов'язана не з предметами, а виступає як знак потреби, тобто роздільник того, що потрібно і що не потрібно. Якщо питання про цінності замикається на людину, яка вірить у необхідність і цінність життя, то це призводить до питання про сенс людини, про сенс життя.

Розроблена Ніцше та іншими філософами мова опису нашого буття у світі, де насильство над природою та іншими людьми обертається насильством над собою, стає все більш поширеною. Сучасний гуманізм у розвинених країнах набуває дуже специфічного характеру. Він найкраще розкривається в термінах сучасної медицини і означає знеболення, що розуміється в найширшому сенсі цього слова. Гуманізм і моралізм як ідеали залишаються безсилими, а при спробі їх силового втілення нерідко виявляються репресивними. Тому Ніцше радив бути обережніше з мораллю та гуманізмом. Це дуже інфекційні речі, які потрібно брати в рукавичках, щоб не заразитися своєрідним «гуманістичним сказом».

Терміни «тварина», «людина», «надлюдина» змушують деяких інтерпретаторів говорити про «антигуманізм» Ніцше і про забуття ним божественного начала особистості. Правильніше було б назвати позицію Ніцше надгуманізмом, оскільки він не просто відкидає окрему емпіричну особистість за її недосконалість і творчу «неміч», а вимагає «подолання», звертаючись до її потенційної творчої сили.

«Русский социолог Н.К. Михайловский рассматривал понятия «одинокий человек» и «человек в массе». По его мнению, это два совершенно разных существа, где человек как часть массы становится воплощением стадности, шаблонности. Для такого субъекта характерны преобладание эмоции над

разумом, утрата личной ответственности, нарушение контроля над своими действиями. В массе, как правило, у человека нивелируется нравственное начало.

Н.А. Бердяев также рассуждал о противопоставлении элитарной культуры массовой, подлинной культуры — цивилизации. Он считал, что «высшая культура нужна лишь немногим», а «для средней массы человечества нужна лишь средняя культура». Согласно его позиции, подлинная культура может быть создана только родовой элитой, аристократией, а не буржуазией, не имеющей укоренившихся аристократических традиций, и не пролетариатом, даже не стремящимся к этому [6]».

Ідеї Бердяєва близькі до теорії іспанського філософа Х. Ортеги-і-Гассета, який обґрунтував феномен масової культури.

Проблему масової культури крізь соціальні, політичні, економічні процеси розглядав філософ і соціолог К Манхейм, з роботами якого пов'язують новий етап осмислення маси і масової культури.

З. Фрейд, Г. Лебон, Д. Рисмен, Г. Маркузе, Е. Фромм, Д. Белл та інші вчені вивчали поняття «маса», «масова культура», давали визначення, класифікували, робили прогнози, якими шляхами піде людська цивілізація у майбутнє.

«По справедливому убеждению многих авторов, своим нынешним обликом культура обязана в первую очередь средствам массовой коммуникации [6]». За Маклюеном, на сучасному етапі, спілкування відбувається на електронній основі – за допомогою радіотелевізійних та сітьових ЗМК. «Маклюэн убежден, что изобретение электрических и электронных средств массовой коммуникации совершили переворот в жизни человечества, сокрушив время и пространство и превратив мир в «глобальную деревню». Благодаря СМК, современный человек попадает в ситуацию плюрализма миров и культур [6]».

Масову культуру як культуру гіперреальності розглядав Ж. Бодрійяр. Основна ідея філософа полягає в тому, що те, що ми вважаємо реальністю, є тільки образом реальності. Симулякр заперечує реальність, приховує її. Сучасні ЗМК, на думку Бодрійяра, замінюють собою реальність, симулюють її. «И все, с чем мы имеем делов современной массовой культуре, - симулякры по Бодрийру [6]».

Минуле тисячоліття, тісно пов'язане з масовою культурою, стало, за Д. Рисменом, епохою «самотності серед натовпу», тому книга, «с ее традиционной близостью к человеку, с особыми «интимными узами между автором и его читателем», с возможностью через нее «познавать мир индивидуально, вне коллективного сознания общины», оказалась так важна. По сравнению с агрессивными способами воздействия на сознание (реклама, телевидение, радио, интернет, регулирование потребления), книга не довлечет над человеком, только он «ее властелин». Кроме того, на фоне беспредметного мира симулякров книга оказалась хранилищем смыслов [11]». Тому проблема подальшого існування книг розкривається в багатьох антиутопіях ХХ ст., де книга є головним символом минулого, від якого тепер відмовляються, головним сома волом усіх старих цінностей.

РОЗДІЛ 3

ЗІТКНЕННЯ ГУМАНІСТИЧНОЇ ІНДИВІДУАЛІСТСЬКОЇ ТА МАСОВОЇ ПОСМОДЕРНІСТСЬКОЇ ПАРАДИГМ У РОМАНІ «451 ГРАДУС ЗА ФАРЕНГЕЙТОМ»

Обидві філософії, про які йшлося в попередніх розділах – гуманізм і його спростування – можна побачити на прикладі науково-фантастичного роману-антиутопії Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». Цей твір був написаний у 1953 р., у час, коли великої популярності набуває телебачення, коли з'являються нові винаходи науки й техніки, однак автор роману знаходить у цьому й негативний аспект. У творі стикаються дві протилежні ідеї: одна – така, що визнає людину як найвищу цінність, закликає її до розсудливості, а інша – що заперечує першу.

Події роману «451 градус за Фаренгейтом» відбуваються в майбутньому, де книги вже заборонено читати. Усі книжки художньої літератури, які будуть виявлені, підлягають спаленню. І палять їх ніхто інші, як пожежники. Ті, хто раніше рятував людські життя від небезпечного вогню, тепер використовує його для знищення найбільшого надбання людства. У романі на конкретному прикладі описується, як відбувається цей процес. «Не матимете ви моїх книжок», – каже жінка, яка «скоїла злочин», тримаючи у себе вдома книжки. Тоді брандмейстер Бітті переконує її: «Де ваш глузд? У книжках повно суперечностей. А ви просиділи хтозна-скільки років під замком у своїй вавілонській вежі! Облиште все! Людей, про яких ідеться в цих книжках, ніколи не було [2, с. 19]». Але жінка не відмовилась від своїх книжок і згоріла разом з ними. Вона віддала своє життя не через безглуздя, а тому, що розуміла: без книжок вона жити не зможе. Лише одиниці людей, які залишилися у світі на той час, по-справжньому розуміли цінність книжок.

Головний герой роману, Гай Монтег, розповідає своїй дружині цю історію та намагається пояснити свої почуття після того, як пожежники спалили жінку: «Певне, в книжках є щось таке, чого ми не можемо навіть уявити собі, тому ця

жінка залишилась у будинку, охопленому вогнем. Певне, щось таки має бути в книжках! Бо хто піде на смерть отак, ні сіло ні впало?» Проте дружина його не розуміє. Мілдред лише заперечує: «Вона просто дурна [2, с. 26]». На відміну від свого чоловіка, Мілдред навіть не намагається думати самостійно, вона говорить те, у чому її переконали. Вона впевнено вірить телевізору й іншим засобам масової інформації більше, ніж чоловікові. Подружжя ніби представляє собою два різних світи: один – це уособлення гуманізму, який закликає людину, як найвищу істоту, думати, тобто користуватися наданим їй розумом, а другий – його заперечення.

У XIX-XX століттях великого значення в житті людства набув науково-технічний прогрес, але водночас із цим люди стали помічати його негативний вплив. Це позначилося як на стані навколишньої природи, так і на внутрішньому світі людини. У наш час механізована, нежива культура поступово підпорядкувала собі людину. Тепер нас оточує суспільство, побудоване на принципах економічної вигоди та політичного суперництва. У цих умовах нам набагато важче зберігати уявлення про істинну віру, жити відповідно біблійним заповідям, принципам людської моралі, зберігати свою історичну пам'ять.

Основне призначення науково-технічного прогресу – полегшувати та покращувати людське життя. Проте насправді дуже часто це призводить до сумних наслідків. Поступово, навіть не помічаючи цього, люди все частіше перестають цінувати один одного та навколишній світ, забувають про норми моралі, любов, співчуття, сімейні цінності, справжню дружбу, щирість. Вони дедалі менше думають та рухаються, стають більш жорстокими і, як наслідок, деградують. Особливо помітним стає знецінення книжок. Живучи у світі, повним всіляких розваг та задоволень, люди поступово забувають про книжки та їхнє значення. Багатьом людям читання починає здаватися все менш цікавим та більш нудним, тому вони забувають, для чого вони потрібні й, не знаходячи пояснень для користі читання, перестають цінити книжки.

Гая Монтега дуже дивує поведінка жінки, яка згоріла разом зі своїми книжками. Він починає замислюватися над тим, що ж такого є в них, що б

змусило людину пожертвувати своїм життям? І нарешті приходиться до висновку: «Учора я подумав про всі свої змарновані десять років. А ще думав про книжки. І вперше зрозумів, що за кожною стоїть людина. Людина плекала свої думки. Потім витрачала хтозна-скільки часу, аби їх викласти на папері. А мені це досі й на думку не спадало [...] Хтось, може, поклав усе життя, щоб записати те, що думав, що бачив, а тут з'являюся я і – ф'юїть! – за дві хвилини все перетворено в попіл [2, с. 27]». Отже, книжки – це панорама людських думок, які формуються на протязі всього життя людини або взагалі історії людства, і люди не мають забувати про це. Інакше, вони втрачають найголовніше: пам'ять про цінність та неповторність кожної миті людського життя.

Таким чином, люди надзвичайно сильно залежать від використання передових досягнень науки і техніки в наш час, і, допускаючи це, ми непомітно для самих себе знижуємо планку гідності людини.

Нам здається неймовірним, що науково-технічний прогрес впливає на людину саме так, адже, здавалося б, полегшення людського життя ніяк не призводить до її деградації. Проте у своєму романі Рей Бредбері надає пояснення, в якому крок за кроком описано цей перехід. За розповіддю одного з персонажів, брандмейстера Бітті, темп життя почав дуже прискорюватися: «Уявіть собі людину дев'ятнадцятого століття – коні, собаки, карети, повільний темп життя. Потім двадцяте століття – темп прискорюється». Як наслідок: «Обсяг книжок зменшується. Стисле видання. Переказ. Екстракт. Усе стискається, згущається, – залишається тільки моментальний знімок [...] Твори класиків скорочуються до п'ятнадцятихвилинної радіопередачі. Далі ще більше: один стовпчик тексту, який можна прочитати за дві хвилини. І нарешті – десять – п'ятнадцять рядків для енциклопедичного словника. Я, звісно, трохи перебільшую – словники існували для довідок. Але чимало людей ознайомилися з “Гамлетом” [...], прочитавши одну сторінку переказу у збірнику, який твердив: “Нарешті ви зможете прочитати всіх класиків! Не відставайте від своїх сусідів!”». Як влучно висловився Бітті, людина переходила «з дитячої кімнати – в коледж, а потім назад у дитячу кімнату». Це і був «інтелектуальний стандарт, що панував минулі п'ять чи більше

століть» на той час. Далі темп життя прискорюється ще більше, як наслідок – «Переказ переказу! Витяг із переказу переказу! Політика? Один стовпчик, два рядки, заголовок! І за хвилину все випаровується з пам'яті. Крутіть людський розум у шаленому смерчі – швидше, швидше! – руками видавців, підприємців, дикторів, так, аби відцентрова сила викинула геть усі непотрібні, зайві, шкідливі думки! [2, с. 28-29]» Отже, завдяки надзвичайному прискоренню темпу життя людина поступово перестає думати.

Проте не всі люди ще втратили здоровий глузд у час, коли відбуваються події в романі. Одна з найважливіших героїнь твору – сімнадцятирічна дівчина на ім'я Кларіс Маклелен. Вона уособлює образ людської свідомості, яка збереглася лише в деяких у цей час. «Мені іноді здається, – розповідає дівчина вже на початку роману, – що водії тих автомобілів не знають, що таке трава чи квіти, адже вони бачать їх тільки на великій швидкості [...] Покажіть їм зелену пляму, й вони скажуть: ага, це трава. Рожева пляма? Розарій! Білі плями – будинки, брунатні – корови. Одного разу мій дядько спробував їхати по шосе повільно – сорок миль на годину. То його на два дні посадили до в'язниці. Смішно, правда ж? І водночас сумно [2,с. 4]». Вона майже єдина, хто бачить справжню реальність тогочасного життя, усвідомлює, що це є наслідком швидкого темпу життя, найвищої точки науково-технічного розвитку суспільства. Розказуючи про пригоду зі своїм дядьком, Кларіс показує нам, що ця ситуація є прикладом «сміху крізь сльози». З одного боку це видається нам смішним, але з іншого ми розуміємо, що це – сумний наслідок прогресу: через постійне прискорення темпу життя навіть повільна їзда на автомобілі, за думкою Бредбері, у майбутньому може стати забороненою.

Ще одним наслідком розвитку технічного прогресу стала залежність людини від розваг. Оскільки життя стає більш легким та спокійним, для розваг залишається більше часу, до того ж, розслабляючись, людина робиться ще лінівішою. Брандмейстер Бітті каже: «Життя коротке, отож треба перш за все працювати, а після роботи – розважатися досхочу. І навіщо навчатися чогось іншого, крім уміння натискувати на кнопки, вмикати перемикачі, загвинчувати

гайки і припасовувати болти? [...] Застібка “блискавка” замінила гудзик, і вже немає зайвої хвилини, щоб поміркувати про щось, одягаючись на світанні цієї філософської і тому сумної години». Як бачимо, навіть такі елементарні та прості полегшення життя, як заміна гудзика на застібку «блискавку» призводять до того, що людина все більше перестає думати. Ось ще один приклад, який наводить Бітті: «Треба якнайбільше спортивних ігор, розваг, треба, щоб людина завжди перебувала в натовпі, щоб її не покидало відчуття стадності – тоді вона не матиме часу думати, чи не так? Отож організуйте, вигадуйте нові й нові види спорту, організуйте супер-спорт! Більше книжок з малюнками. Більше фільмів. А поживи для розуму менше й менше [2, с. 29-30]».

В цей час особливо дивними та жорстокими стають розваги, які, того ж, не приносять ніякої користі людині, а, навпаки, руйнують її психічний стан та завдають шкоди іншим. Кларіс розповідає: «Під кінець занять ми так виснажуємося, що тільки й залишається – лягати спати чи йти в парки розваг зачіпати перехожих, бити вікна в павільйоні для биття скла чи великою сталевую кулею трощити автомобілі в павільйоні автомобільних аварій. Або сісти в авто і мчати по вулицях, намагаючись якнайближче проскочити повз ліхтарні стовпи, не зачепивши їх, – є така гра. Втім, вони, певне, слушно вважають, мабуть, я така і є, як вони кажуть. У мене нема друзів. І це нібито підтвердження, що я не при своєму розумі. Але всі мої ровесники галасують і танцюють, мов несамовиті, або ж лупцюють одне одного. Ви помітили, як тепер люди ображають одне одного? [2, с. 15]» Такі розваги призводять до жорстокості людей.

Науково-технічний прогрес також призводить до байдужості людини через те, що, вона, як було зазначено вище, стає більш лінивою внаслідок спрощення життя. Людину перестає будь-що хвилювати, для неї головне – власне задоволення. «Кольоровим не подобається книжка “Негрень Самбо”, – каже брендмейстер Бітті. – Спалити її! Білим не по собі від книжки “Хатина дядька Тома”. І її спалити! Хтось написав книжку про те, що вживання тютюну призводить до раку легень. Тютюнові фабрики у розпачі! Спалити книжку! Потрібні безтурботність, Монтег, і спокій. Знищити все, ще викликає тривогу! У

сміттєспалювальну піч! Похорон – обряд сумний і поганський. Скасувати! Через п'ять хвилин після смерті людина вже вирушає до “великої труби”. Крематорії обслуговуються вертольотами. Через десять хвилин після смерті від людини залишається купка чорного праху. Не будемо жонглювати словами над померлими. Забудьмо їх. Паліть їх усіх, паліть усе. Вогонь палає ясно, вогонь очищає [2, с. 31]». Отже, внаслідок науково-технічного прогресу книжки знищуються, втрачають свою цінність, а обряд похоронів скасовується. Бредбері намагається вказати суспільству на те, що людина швидко деградує, бездумно використовуючи технічні засоби. Перш за все змінюється мислення та інтелектуальні можливості. А коли людина сліпа інтелектуально, то керувати нею стає дуже легко.

Малорухливість, пасивність, неуважність та нечутливість до іншої людини, байдужість до оточуючого світу Рей Бредбері передає також через психологічні описи персонажів. Обличчя Мілдред Монтег, дружини головного героя, «нагадувало засніжений острів: у дощ воно не відчує дощу, а коли хмари кидатимуть на нього рухливі тіні, воно не відчує тих тіней»; у неї був «скляний погляд» і «слабке, майже нечутне дихання, від якого ледь тремтіли її ніздрі, й повна її байдужість до того, дихатиме вона взагалі чи ні». Особливого ефекту усвідомлення Гаєм Монтегом та читачем цього стану героїні надають окремі слова-речення, які передають атмосферу Мілдред, її внутрішній світ: «Безрух, німування... [2, с. 6]»

Через те, що люди занадто багато часу проводять перед телевізором, вони розучилися самотійно думати й розмовляти один з одним. Монтега дуже дивує, що у будинку Кларіс так багато світла і що рідні просто розмовляють між собою. Кларіс каже: «Зараз таке рідко зустрінеш, так само як і пішохода. Не пригадую, чи я казала, що мого дядька арештували ще раз – ішов пішки. Так, ми дуже дивні люди». Цікавить Монтега й те, про що вони говорять, тому він підходить до будинку послухати. Те, що він чує і бачить, дуже дивує його: «Вони вмili сміятися спокійно і щиро. Крім того, цей сміх був природний, сердечний і невимушений [...] Монтег чув голоси людей, вони щось говорили, запитували,

відповідали, сплітаючи і розплітаючи чарівну тканину розмови [...] Він стояв у тіні перед будинком, де точилася розмова, й думав про те, що от зараз він може постукати в двері й прошепотіти: “Впустіть мене. Я мовчатиму. Я хочу лише послухати вашу розмову” [2, с. 8]».

Отже, саме слово «спілкування» втрачає своє первісне значення. Люди не говорять те, що думають, а, як каже Кларіс, розмовляють лише про «марки автомобілів, моди, плавальні басейни», а ще постійно «приказують: “Як шикарно!”». Кларіс, на відміну від інших, це помічає: «Але всі торочать одне й те саме!» Вона розказує Монтегові: «Кажуть, нібито я нетовариська, важко сходжуся з людьми. А насправді я дуже товариська. Все залежить від того, як на це дивитися, чи не так? По-моєму, спілкуватися з людьми – це розмовляти, як ось ми з вами. [...] Або ж розмовляти про те, який дивний світ. Спілкуватися з людьми приємно. А хіба це спілкування, коли зібрати всіх до купи й нікому не давати й слова сказати [2, с. 15]». Ми бачимо, що людей насправді цікавлять лише банальні речі; їх кругозір надто обмежений, щоб мати власну думку. Це є наслідком того, що люди перестали читати. Книжки дають нам знання, допомагають думці формуватися самостійно. На відміну від телебачення, книжки не нав’язують якусь ідеологію; вони вчать нас думати самостійно та робити для себе висновки.

Кларіс Маклелен дивує Монтег так само, як вона – усіх інших. Кларіс уперше зустрічає пожежника, який звертає на неї увагу, слухає її, навіть намагається зрозуміти. Монтег, на відміну від інших, не байдужий до оточуючого світу. Особливо дивним для Кларіс здається поєднання цієї риси характеру з професією пожежника. «Як це почалось? – питає вона в Монтега. – Як ви потрапили туди? Як вибрали цю роботу, і саме її? Ви не схожий на інших пожежників. Я бачила декотрих, я знаю. Коли я базікаю, ви дивитесь на мене. Коли я вчора сказала щось про місяць, ви глянули на нього. Ті, інші, ніколи б так не зробили. Інші просто пішли б, не слухаючи мене. А то й пристрахали б. Люди тепер не мають часу одне для одного. Мало хто так добре ставиться до мене, як ви. Тому мені й дивно, що ви пожежник – це якось не личить вам [2, с. 12]».

Події роману відбуваються в часи, коли люди занадто вірять усіляким засобам масової інформації. Про це свідчить їх поведінка, слова, розмови. Наприклад, коли до Мілдред у гості прийшли її подруги, всі три жінки кажуть лише про те, що вони чули по телебаченню або радіо. Влада за допомогою різноманітних засобів масової інформації змушує повірити людей у те, що їй потрібно. Аби люди не панікували під час війни, їх необхідно заспокоїти. Для цього людей переконують у тому, що буде «коротка війна» і «через дві доби всі повернуться до своїх домівок». Жінки впевнені: «Вбивають завжди чужих чоловіків». «Не знаю – каже одна з них, – жодного чоловіка, що загинув би на війні. Стрибають з високих будинків — це буває, як ото зробив Глоріїн чоловік минулого тижня. Але щоб загинути на війні? Такого не буває [2, с. 49-50]».

До того ж, жінки не мають такого поняття, як любов до сім'ї. Лише в одній з них є діти, та вона не лише не виховує їх, але й не любить: «Дев'ять днів з десяти діти в школі. Зі мною вони лише тричі на місяць, коли приходять додому. Та й це не так уже страшно. Я їх заганяю до “вітальні”, вмикаю стіни – і все. Як при пранні білизни – ви вкладаєте білизну в машину й закриваєте кришку. – Місіс Бауелс хихикнула. – їм і на думку не спадає поцілувати мене, скоріше дадуть мені стусана! Ну і я, хвалити бога, ще можу їм відповісти тим самим! [2, с. 50-51]».

Голосують жінки, як і більшість людей у той час, лише за того, хто подобається їм зовнішньо. Про одного з кандидатів, за якого ніхто не проголосував, вони кажуть: «Маленький, миршавий, погано поголений і зачесаний хтозна-як!»; «І хто це з опозиції надумав його висунути? Хіба можна висувати такого недомірка проти високого чоловіка? А він ще й мимрив. Я майже нічого не розчула з того, що він говорив. А що розчула, того не зрозуміла»; «До того ж він товстун і навіть не намагається замаскувати це одягом. То й не дивно, що більшість проголосували за Вінстона Нобла. Навіть їхні імена зіграли тут роль. Порівняйте: Вінстон Нобл і Гюберт Хоуг – хіба відповідь не ясна? [2, с. 51]». Про жодного кандидата вони не знають нічого, крім їхніх імен та зовнішності.

У якийсь момент Монтег бере книжку та починає читати вірш англійського поета XIX ст. Метью Арнольда. Вірш викликає у жінок невідомі, але й неприємні для них відчуття – одна з них навіть заплакала. Вірш містив глибокі філософські роздуми, але жінки того не розуміли. Вони були впевнені, що: «поезія – це сльози, поезія – це самогубства, істерики, погане самопочуття; поезія – це хвороба [2, с. 53]». Жодна з них не намагалася заглянути глибше.

Отже, ці жінки, брендмейстер Бітті та більша частина людства – це уособлення антигуманізму в романі; тоді як Кларіс, Монтег (хоч і не одразу) та деякі інші є втіленням гуманістичної ідеї. До останніх належить також похилого віку чоловік – Фабер.

У романі Фабер грає важливу роль. Монтег познайомився з ним за рік до подій, що відбуваються в романі. Після смерті Кларіс Фабер залишається єдиною людиною, яка його розуміє. Старий відкриває Монтегові очі на те, чого той не бачив раніше. Наприклад, він каже: те, що він шукає в книжках, можна знайти й в інших речах. «Шукайте це всюди, – каже Фабер, – де тільки можна, – в давніх грамофонних записах, у давніх фільмах, у давніх друзях; шукайте в природі і в самому собі. Книжки – лише одне із вмістилищ, де ми зберігаємо те, що боїмося забути [2, с. 42]».

Фабер зауважує: «Нам бракує трьох речей». Перша – це якість. Що ж таке якість? «Для мене це тканина книжки. У цієї книжки є пори, вона дихає. Вона має обличчя. Її можна вивчати під мікроскопом. Крізь скло ви побачите життя, яке тече перед вами у всій своїй невичерпній розмаїтості. Що більше пор, то правдивіше зображено різнобічні сторони життя на квадратний дюйм паперу, то “художніша” книжка». Отже, важливий не лише зміст, а й зовнішній вигляд книжки. У наш час люди все рідше ходять до бібліотеки, надаючи перевагу Інтернету й електронним носіям інформації. Але насправді читати паперову книжку з гарною обкладинкою та якісними сторінками не лише корисніше для здоров'я, але й приємніше.

Ще однією рисою якості, на думку Фабера, є подробиці того, про що пише письменник. «Подавати подробиці, – каже Фабер. – Нові, свіжі подробиці.

Справжні письменники тісно пов'язані з життям. Пересічні лише ковзають по ньому. Погані – гвалтують його і залишають на поживу мухам. Отже, тепер вам ясно, [...] чому книжки викликають таку ненависть, чого їх так бояться? Вони показують пори на обличчі життя. Тим, хто прагне спокою, хотілося б бачити лише воскові лиця, без пор, безволосі й невиразні. Ми живемо за таких часів, коли квіти намагаються жити теж квітами, замість пити дощову вологу й соки родючого ґрунту».

Друга річ, якої бракує людству – це дозвілля. Монтег заперечує, що дозвілля в людей якраз більше, ніж достатньо. «Так, дозвілля нам вистачає, – погоджується старий. – Однак чи є в нас час думати? На що ви марнуєте свій вільний час? Або мчите в автомобілі зі швидкістю ста миль на годину, не маючи змоги думати ні про що, крім небезпеки, яка чигає на вас, або граєте в бездумні ігри, або сидите в кімнаті з чотиристінним телевізором, з яким не посперечаєшся. А чому? Тому, що телевізійні зображення — “реальність”. Ось вони перед вами, вони об’ємні. Вони кажуть вам, що ви повинні думати, і втовкмачують вам це в голову. Отож вам і починає здаватися, ніби це правильно. Ви починаєте вірити, що це правильно. Вас так настирливо підштовхують до певних висновків, що ваш розум не встигає обуритись: “Які дурниці!”» Отже, люди не використовують свого дозвілля як слід, а, витрачаючи його на телевізор, підкоряються йому, стають від нього залежними. Фабер пояснює Монтегові, що, на відміну від книжки, ми не маємо влади над телевізором: «Ви можете закрити книжку і сказати їй: “Почекай!” Ви її володар. Але хто вас вирве з пазурів, що хапають вас, коли ви вмикаєте телевізорну вітальню? Вона ліпить з вас що завгодно. Це “середовище” теж реальне, як і довколишній світ. Воно перетворюється в істину, воно і є істина. Книжку можна перемогти силою розуму. Але при всіх моїх знаннях і скептицизмі я ніколи не насмілювався змагатися з симфонічним оркестром із ста інструментів, який реве з кольорових об’ємних екранів наших страхітливих віталень».

І нарешті третя річ, якої не вистачає людям – «право діяти на основі того, про що ми дізнались із взаємодії двох перших». Саме на цьому праві, якого вони не мають, Монтег і Фабер починають діяти чи принаймні придумувати план дій.

Вони хочуть повернути у світ книжки, знищити те, що стає цьому на заваді, «навчити людей мислити й читати [2, с. 42-45]».

Фабер часто говорить мудрі речі, про які Монтег ніколи не здогадувався. Старий ніби вчить пожежника тому, до чого той лише доторкнувся; Монтег тільки ступив на довгий шлях, який йому доведеться пройти, а Фабер вже стоїть на кінці того шляху. Так, наприклад, він пояснює існування пожежників: «Той, хто не створює, мусить руйнувати. Стара як світ істина. Психологія неповнолітніх правопорушників». «Так от, виходить, хто я такий! [2, с. 46]» – Монтег дивується, що не бачив того раніше.

Саме завдяки Фаберові Монтег змінюється остаточно. Ще тиждень до розмови з ним Монтег був зовсім іншою людиною. З його опису можна побачити, як робота пожежника приносила йому задоволення: «На обличчі Монтега застигла посмішка-гримаса, яка з'являється на губах людини, коли її раптом обпалить вогнем, і вона рвучко відсахнеться від його пекучого доторку. Він знав, що, повернувшись у пожежне депо, він, менестрель вогню, глянувши в дзеркало, дружньо підморгне своєму обпаленому, вимазаному сажею обличчю. А згодом у темряві, вже засинаючи, він усе ще відчуватиме на губах застиглу судорожну посмішку. Він старанно витер і повісив на цвях свій чорний лискучий шолом, дбайливо повісив поряд брезентову куртку, з насолодою помився під душем, потім, заклавши руки в кишені та насвистуючи, перетнув майданчик верхнього поверху пожежної станції й ковзнув у люк [2, с. 1]». Так виглядав Монтег, коли був таким самим, як й усі інші, коли він навіть не думав про книжки, які спалює, коли він ще не познайомився з Кларіс. Зустріч із дівчиною змушує його задуматись над своїм життям. На її питання, чи щасливий він, Монтег відповідає ствердно, але пізніше усвідомлює, що він нещасний: «Він відчув, як усмішка ковзнула з його вуст, розтанула, спливла й відпала, наче віск фантастичної свічки, яка горіла надто довго і, догорівши, впала і згасла. Пітьма. Він не був щасливий. Ні, він нещасний. Він сказав це сам собі. Визнав як факт. Він носив своє щастя, мов маску, а дівчина зірвала її і втекла через лужок, і вже не можна постукати до неї в двері, щоб вона повернула йому цю маску [2, с. 5-6]». Після цього Монтег

починає все більше думати. Коли Кларіс питає, як він став пожежником, у Монтеговій душі почався той самий «розкол», тріщина якого пішла далі й не давала йому спокою: «Йому здалося, ніби він роздвоївся: одна його половина була гаряча, друга – холодна, одна – ніжна, друга – жорстока, одна – тремтлива, друга – незворушна, ці половини намагалися знищити одна одну [2, с. 12]». З ним трапляються різноманітні події та пригоди, з яких він робить якийсь висновок. Він починає читати книжки. Він зустрічається з Фабером, і саме ця зустріч стає останньою краплиною, що змінила Монтега та його життя. Розмовляючи з ним, він уже не лише вбирає в себе його мудрі слова, а й сам починає ділитися з ним власними думками: «Я не хочу переходити на чийсь бік, аби робити тільки те, що мені скажуть. Навіщо тоді переходити? [2, с. 48]»

Важливу роль у романі грає вогонь і відношення Монтега до нього. Спочатку йому подобається вогонь, це частина його професії, частина його самого. Він бачить у ньому лише іграшку, виставу: йому приємно дивитись, як той поглинає книжки, спалює сторінки, як чийсь будинок серед ночі горить яскравим полум'ям. Однак, починаючи розуміти цінність книжок, Монтега перестає відчувати цю радість.

Коли стало відомо, що Монтег тримає книжки в своєму будинку, пожежники приїхали й до нього. Він сам має спалити свої книжки й будинок. Брандмейстер Бітті пояснює Монтегові: «Справжня приналежність вогню в тому, що він знищує відповідальність і наслідки. Якщо певна проблема надто обтяжлива – в піч її. Зараз, Монтег, такий тягар – ви. Вогонь зніме цей тягар з моїх плечей швидко, чисто й певно. Гігієнічно, естетично, практично». Спаливши не лише книжки, а й усе, що нагадувало Монтегові про його минуле життя в цьому «порожньому домі поруч із чужою жінкою», він застосовує слова Бітті проти нього самого. Брандмейстер зараз – проблема для Монтега, адже він буде заарештований, а ще Бітті й такі, як він, заважатимуть здійсненню його мети. Тому він спалює Бітті зі словами: «Ми завжди палили не те, що треба... [2, с. 60-62]» Після цього Монтег зустрічається з Фабером, і той радить йому йти до мандрівних таборів – туди, де живуть люди, які знають напам'ять книжки й таким

чином зберігають їх. Коли Монтеґ здалеку бачить вогнище, біля якого гріються люди, його охоплює невідоме почуття, усвідомлення думки: «Вогонь нічого не спалював: він грів! [...] Монтеґ і не уявляв, що вогонь може бути таким. Він і не гадав, що вогонь може не тільки забирати, а й давати. Навіть запах у нього був інший [2, с. 76]».

Отже, у романі «451 градус за Фаренгейтом» присутній філософський підтекст: питання, які задають собі герої та їхні відповіді на них, соціальні проблеми, що виникають у цей час, думки автора, які він висловлює або устами героїв, або описом подій і певних ситуацій.

ВИСНОВКИ

В ході мого дослідження філософії гуманізму, що зародилася в XIV ст., та піддалася гострій критиці наприкінці XIX ст., було показано зіткнення цих двох парадигм у романі Рея Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». Також було доведено, що цей твір є не лише антиутопією, а й філософським романом.

Гуманізм, як така філософія, що визнає людину найвищою істотою, є культурою індивідуальної відповідальності в системі європейських цінностей. Гуманізм **створив** нове розуміння людини. Центральне місце в поглядах філософів-гуманістів посідала людина – вільна, незалежна, яка сама творить свою долю і може досягти всього власними зусиллями за допомогою знань. Вона є також наймудрішою істотою, тому особлива увага приділяється її культурній освіченості і взагалі культурі, яка цілковито переосмислювалася. Досягнення античних учених, філософів, поетів, архітекторів, скульпторів стали орієнтиром для творців культури Відродження.

Гуманістичний рух набуває значного поширення в XV ст. Він проникає в університети, де починають викладати риторику, поетику, історію та інші гуманітарні предмети. Так, поступово в різних містах Італії формуються гуманістичні центри.

Отже ми бачимо, що саме ідеї гуманізму складають філософське підґрунтя всієї культури Європи.

Наприкінці XIX століття розпочався процес спростування гуманізму. Впливовий німецький мислитель, філософ, психолог і класичний філолог Фрідріх Ніцше проголошує «смерть Бога», яка знаменує втрату довіри до надчуттєвих підстав ціннісних орієнтирів, тобто нігілізм, що проявився в західноєвропейській філософії та культурі. Саме нігілізм спричинив втрату індивідуальності під тиском масової свідомості в епоху постмодернізму.

Ідеї гуманізму та антигуманізму гостро стикаються в романі Бредбері «451 градус за Фаренгейтом». Зіткнення цих ідей і складає філософське ядро роману. Досліджуючи на цій основі роман, у своїй роботі я прийшла до таких висновків:

1. Герої роману представляють собою дві протилежні ідеї: одні уособлюють гуманізм, а інші – його заперечення.
2. Науково-технічний прогрес породжує різні соціальні проблеми, як-от: знецінення культури, особливо літератури; втрата первісного значення слів «спілкування» та «мислення» внаслідок прискорення темпу життя; залежність людини від розваг, які з часом можуть стати такими ж жорстокими, як описано їх у романі; байдужість людини до оточуючого її світу тощо.
3. Шлях до самопізнання головного героя, його власна еволюція, здійснювались в напрямку: від антигуманізму до гуманізму, тоді як в історії цей процес відбувався навпаки.
4. Деякі образи роману внаслідок цієї «еволюції» Монтега змінюють своє значення, постають перед ним у новому світлі. Наприклад, книжки та вогонь поступово набувають позитивного значення, але тільки в разі правильного їх використання. А от пожежники, пожежна станція, усе, що з цим пов'язано; його жінка та її подруги виявляються негативними образами.

Таким чином, у цій роботі було показано осмислення ціннісного простору роману «451 градус за Фаренгейтом» та виявлення актуальних ціннісних орієнтирів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. [Электронный ресурс] – http://vk.com/doc8013102_239185288?hash=c1d675962f1bf835e2&dl=d40b1cdaea4351032e
2. Бредбері Р. 451 градус за Фаренгейтом [Електронний ресурс] – <http://ihavebook.org/books/284761/451-za-farengeytom.html>
3. Гаков В. Побег из детства. Жизнь и книги Рэя Брэдбери // Брэдбери Р.Д. Избр. соч.: В 3 т. Т. 3. Что-то страшное грядет: Роман. Канун Всех святых: Повесть. М., 1992. С. 272-302.
4. Денисова Т.Н. Коротко про історію, теорію і практику американського постмодернізму. [Електронний ресурс] <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/185/3.pdf>
5. Карьер Ж.-К., Эко У. Не надейтесь избавиться от книг! / Пер. с франц. СПб., 2010.
6. Кузнецова Е.В. Феномен массовой культуры: проблемы и противоречия. [Электронный ресурс] – <http://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-massovoy-kultury-problemy-i-protivorechiya>
7. Літературознавчий словник-довідник: 2-е видання. – К.: Академія, 2006. – 752 с.
8. Лотман Ю. М. Мозг – текст – культура – искусственный интеллект // Лотман Ю. М. Избр. ст.: В 3 т. Т. I. Ст. по семиотике и типологии культуры. Таллинн, 1992.
9. Маклюэн М. Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего. [Электронный ресурс] – http://yanko.lib.ru/books/media/mcluhan=galaktika_gutenbergga.pdf
10. Ханютин Ю.М. Реальность фантастического мира: Проблемы западной фантастики. Выдержка из книги. [Электронный ресурс] – <http://raybradbury.ru/articles/f451-hanutin/>

11. Щербитко А. В. Тема и образ книги в романе Р.Брэдбери «451° по Фаренгейту» // Вестник МГГУ им. М.А. Шолохова. Филологические науки – 2011, № 4. [Электронный ресурс] – <http://cyberleninka.ru/article/n/tema-i-obraz-knigi-v-romane-r-bredberi-451-po-farengeytu>
12. Энциклопедия мировой литературы. – М.: «Вагриус», 2001. – 611 с.
13. Eller R. Touponce W. Ray Bradbury: The life of Fiction. [Электронный ресурс] – <https://lareviewofbooks.org/contributor/william-f-touponce>

ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСЫ

<http://slovar.lib.ru/dictionary/belletristika.htm>

http://pidruchniki.com/16850303/literatura/osnovni_risi_tematika_problematika_romanu-antiutopiyi

<http://bukvar.su/zarubezhnaja-literatura/145116-Evolyuciya-zhanra-antiutopii-v-literature-XX-veka.html>

https://uk.wikipedia.org/wiki/Утопія#.D0.9F.D0.B5.D1.80.D0.B5.D0.BB.D1.96.D0.BA_.D1.83.D1.82.D0.BE.D0.BF.D1.96.D1.87.D0.BD.D0.B8.D1.85_.D1.82.D0.B2.D0.BE.D1.80.D1.96.D0.B2

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%B8%D1%83%D1%82%D0%BE%D0%BF%D1%96%D1%8F>

http://megalib.com.ua/content/5805_Lekciya_6_Romanantiytopiya_v_konteksti_svivoi_literatyri.html

<http://www.info-library.com.ua/books-text-1842.html>

<http://naub.oa.edu.ua/2013/naukovo-tehnichnyj-prohres-shlyah-do-vdoskonalennychy-vidchuzhennya-za-romanom-r-bredberi-451-hradus-za-farenhejtom/>

<http://pidruchniki.com/14940807/pedagogika/gumanizm>

<http://subject.com.ua/philosophy/vstup/23.html>

http://raybradbury.ru/articles/shlionskaya_disser/part1/

http://raybradbury.ru/articles/shlionskaya_disser/part4/